

Taras BARŠČEVSKI, *Aktualne teme biblijske teologije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2023., 138 str.*

Znanstvena autorska knjiga Tarasa Barščevskog naslovljena *Aktualne teme biblijske teologije* objavljena je u Zagrebu 2023. godine u izdanju Kršćanske sadašnjosti u nizu Teološki radovi. Knjiga se sastoji od dvaju dijelova i pet poglavlja u kojima se iz biblijske perspektive obrađuju izrazito aktualne teme: ekologija, umjetna inteligencija, migracije, demografija i nepotizam. Knjiga ima 138 stranica, 338 bilježaka i devet stranica bibliografije.

Prvi dio knjige naslovljen »Uloga čovjeka u Božjem planu stvaranja« započinje poglavljem »Briga za očuvanje i razvoj zemlje. Počinak sedmog dana – jamstvo sigurnog razvoja zemlje«. Autor se usredotočuje na čovjekov potencijal i odgovornost za razvoj svega stvorenoga. Imajući na umu razne negativne posljedice različitih dosadašnjih razvoja (industrijski, tehnološki, biotehnički itd.) kako za međuljudske odnose tako i za ekologiju, autor se pita »jesu li izazovi razvoja dio Božjeg plana ili su posljedice Adamove i Evine pretenzije da budu `kao bogovi koji razlučuju dobro i zlo' (usp. Post 3,5)« i »ide li razvoj u kategoriju `dobara stvaranja' ili `posljedi-

ca grijeha', te kako ne pretvoriti potencijal razvoja u prijetnju uništenja?« (16). Odgovore na ta pitanja autor pokušava dokučiti istražujući značenje Božjeg poziva čovjeku da vlada svim živim bićima i sebi podloži zemlju (usp. Post 1,28), odnosno da ju obrađuje i čuva (usp. Post 2,15), pitajući se pritom kakvo mjesto u svemu tomu imaju posveta sedmoga dana (usp. Post 2,3) i grijeh prvih ljudi (usp. Post 3). U zaključku autor naglašava: »Razvoj nije prijetnja ni za čovjeka ni za zemlju. (...) Opasnost dolazi od nemogućnosti kontroliranja već započetih procesa i od pogrešnih ciljeva razvoja« (30). Odgovor na tu prijetnju nalazi se u činjenici da je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju i kao takav pozvan je biti sličan Bogu koji je svoju slobodu pokazao upravo time što je sedmi dan prestao stvarati. Tako i čovjek treba znati stati kako ne bi izgubio svoju slobodu i postao žrtva vlastita rada, kako »podčinjavajući sebi zemlju ne bi sam postao podčinjen zemljom, vlastitim radom i ambicijama te kako bi se prisjetio da mu Bogom stvoreni svijet ne pripada, nego da mu je dan samo kako bi se njime koristio« (29). Time što je sedmi dan stao,

Bog pokazuje da je »jači od vlastite snage« (30). Svetkovanje dana Gospodnjeg »čovjeku pruža mogućnost da ponovno preuzme vlast nad svojom snagom« (31) i tako ponovno zadobije izvornu slobodu, što onda jamči sigurnost i kontinuitet razvoja.

U drugom poglavlju prvog dijela naslovljenom »Adam i umjetna inteligencija. Etičke smjernice stvaralačke moći čovjeka« autor se bavi umjetnom inteligencijom (UI) i izazovima koje pred čovječanstvo stavlja njezin razvoj. Razvoj UI-je s jedne strane obećava ugodniji i sigurniji život i kao takav budi nadu, dok s druge strane prijeti ugrozom čovjeka i njegove slobode, a u konačnici i krajem ljudske rase. Za autora su obje opcije stvarne »i puno ovisi od toga za što će se čovjek danas angažirati definirajući principe i ciljeve razvoja UI-je te hoće li ih se pridržavati« (36). Autor najprije analizira važću europsku normativu s obzirom na razvoj UI-je i problematizira pitanje autonomije UI-je u donošenju odluka i pouzdanost antropocentričnosti UI-je. Autor smatra da je u europskim važećim normama najproblematičnija antropocentričnost UI-je: »Teško je ne primijetiti u Etičkim smjernicama tu želju čovjeka da odlučuje što je dobro, a što zlo, definirajući sâm temelje i etička načela koja bi trebala učiniti umjetnu inteligenciju pouzdanom i ne prihvaćajući načela koja bi se odnosila na njega ili ograničavala njegovu slobodu« (47). U drugom dijelu poglavlja autor ukazuje na

mogući doprinos Biblije u rješavanju suvremenih etičkih problema vezanih za umjetnu inteligenciju. Naime, antropocentričnost je prisutna i na prvim stranicama Biblije (usp. Post 1,26-27; 2,15), ali s jasnim moralnim granicama koje simbolički predstavlja stablo spoznaje dobra i zla (usp. Post 2,17) čije poštovanje čovjeku jamči život. Za razliku od europskih Etičkih smjernica koje nastoje ograničiti isključivo umjetnu inteligenciju kako bi se zaštitila čovjekova sloboda i sigurnost, biblijski antropocentrizam uključuje moralne granice i za samoga čovjeka. One proizlaze iz njegove transcendentne dimenzije koja zahtijeva poštovanje transcendentne etike, tj. Božjih uputa za smislen i sretan život. Cilj Božjih zapovijedi i zabrana u Bibliji nije sačuvati njegovu božansku nedodirljivost, nego su to upute čovjeku kako da se ostvari kao »slika Božja« i postane na istinski način sličan Bogu. Važnost toga transcendentnog odnosa proizlazi iz činjenice da o njemu ovisi kvaliteta čovjekova odnosa prema bližnjem kao sebi ravnom i prema stvorenom svijetu kojim treba upravljati. Umjetna inteligencija ulazi u ovu zadnju kategoriju i kao takva ne može biti ravnopravan partner čovjeku, a još manje božanstvo kojem bi čovjek bio podčinjen. Čovjek se mora čuvati i iluzije da bi mogao biti »bog« u odnosu na umjetnu inteligenciju tako što bi je kontrolirao i u potpunosti usmjerio na vlastite potrebe. Autor zaključuje da čovjek ne može biti »jedi- ni jamac razvoja pouzdane umjetne in-

teligencije, jer ne može predvidjeti sve njezine mogućnosti samonadgradnje niti moguće greške u sustavu kao ni predurestiti njezinu zlonamjernu uporabu« (55-56). Kao i u svom upravljanju ostalim stvorenim svijetom čovjek se treba ponašati odgovorno i znati »postaviti granice svojim željama« (51). Imajući u vidu Božju ulogu u čovjekovoj povijesti, Biblija ipak gleda s nadom na čovjekovu budućnost: »Za biblijskog čovjeka ta nada proizlazi iz njegova uzajamnog odnosa s Bogom, koji se temelji na povjerenju: čovjek vjeruje u Boga i njegovu Riječ da će ispuniti svoja obećanja, a Bog ima povjerenje u čovjeka da će uspjeti i ispuniti njegov plan« (55).

Drugi dio knjige, naslovljen »Božji narod na hodočašću prema vječnoj domovini« započinje poglavljem »Stranac u kući: blagoslov ili prijetnja?«, koje pokušava iz biblijske perspektive odgovoriti na aktualno pitanje migracija i stava prema strancima. Autor se u tom poglavlju dugo zadržava na bogatoj biblijskoj terminologiji vezanoj uz fenomen stranca, kako onoj starozavjetnoj tako i onoj novozavjetnoj. Za starozavjetno vrednovanje stranca smatra važnim osobno iskustvo samoga Izraela: od Abrahama koji je bio pridošlica u Kanaanu, Izraelaca koji su u Egiptu kao stranci bili tlačeni da bi potom četrdeset godina lutali pustinjom prije nego što su zaposjeli Obećanu zemlju pa sve do stoljetnog iskustva židovske dijaspore uslijed invazija stranih vojski i deportacija u strane krajeve. To osobno

iskustvo pomoglo je Izraelcima da osjete »odgovornost prema drugima i drukčijima« (62). No još jači motiv brige za stranca od vlastitog iskustva jest onaj teološki: »Jahve, Bog vaš (...) ljubi pridošlicu, daje mu hranu i odjeću« (Pnz 10,18). Da je Bog takav prema strancima, Izraelci su osjetili opet na vlastitoj koži kad ih je izveo iz Egipta, brinuo se za njih i čuvao ih od moćnijih naroda i na kraju im podario slobodu i Obećanu zemlju. U susretu s različitim strancima Izraelci su postali svjesni svoje različitosti koja je postala izuzetno važnom vrijednošću uslijed raznih »pokušaja ideološke i političke asimilacije od moćnih naroda (Egipat, Babilon, Helenizam, Rimsko Carstvo)« (78). Za Stari zavjet važna je zaštita stranca (usp. Pnz 10,19; Lev 19,34), ali i očuvanje vlastitog identiteta. Novost je Novog zavjeta da »Božji narod identificira sebe sa strancem na putu ili s narodom koji je na hodočašću prema vječnoj domovini« (87). Sam Krist je bio prvi stranac na Zemlji jer je »sišao s neba« (Iv 3,13) i potom se vratio Ocu da bi svojim učenicima pripremio mjesto (usp. Iv 14,2.18; 17,11-13). To što smo kao kršćani na Zemlji stranci koji hodočaste prema nebeskoj domovini treba nas »učiniti solidarnima prema migrantima jer `primiti stranca znači primiti samog Isusa' (usp. Mt 25,35.40). To je i kriterij ulaska u radost i vječni život Nebeskog Oca« (60). Autor u zaključka naglašava da je jedini ispravan stav prema strancu zapravo prijateljstvo koje čuva različitost i stranca i domaćina te omoguću-

je međusobno obogaćivanje. Svaki stranac može poput Josipa Egipatskog biti blagoslov za svoje domaćine.

U predzadnjem poglavlju naslovljenom »Novi narod Kristova kraljevstva. Demografsko pitanje i Novi zavjet« autor pokušava s biblijskog stajališta dati odgovor na neka od pitanja koja nameće problem demografije u suvremenom hrvatskom društvu. Autor odmah u uvodu upozorava da Novi zavjet, premda dotiče osnovna demografska pitanja, kao što su natalitet, smrtnost i emigraciju, nema u fokusu demografske probleme ondašnjeg svijeta, nego govori ponajprije o rastu broja učenika (usp. Dj 4,4; 6,1.7; 11,21; 16,5), odnosno o novom Božjem narodu, čija obilježja nadilaze teritorijalna, etnička i povijesna ograničenja. Uzimajući to u obzir, autor ističe da je cilj tog članka »odgovoriti na koji način novozavjetna poruka može i danas ponuditi radosnu vijest nade i ljubavi u često dosta pesimističnoj viziji budućnosti čovječanstva« (97), koju s jedne strane nameće prenapučenost Zemlje, a s druge progresivno izumiranje pojedinih naroda. U većem dijelu tog poglavlja autor analizira novozavjetnu terminologiju vezanu uz narod, natalitet, smrtnost, starenje i migracije. Autor zaključuje da je za Novi zavjet važnije duhovno od fizičkog rođenja. Osim toga »Novi zavjet gleda na ljudski život iz perspektive koja nadilazi vrijeme i prostor« (105), tj. iz perspektive vjere u vječni život. Smrt nije više problem, nego kako živjeti ovaj ži-

vot da se stigne u »dom« Isusova Oca u kojem »ima mnogo stanova« (Iv 14,2), tj. nema problema prenapučenosti. Pitanje migracije Novi zavjet promatra također iz Božje perspektive gledajući na Crkvu kao zajednicu koja je i sama u tuđini dok je na zemlji i putuje prema nebeskoj domovini, što onda rezultira posebnom brigom i solidarnošću sa strancima. Na kraju se poglavlja autor fokusira na problem procjenjivanja ili predviđanja broja i dobi stanovništva u bližoj ili daljoj budućnosti na temelju sadašnjeg stanja i zaključuje da nas Novi zavjet uči kako uz čimbenik ponašanja ljudi u sadašnjosti trebamo uzeti u obzir i Boga kao »glavnog čimbenika te budućnosti« i »uvjet njezina ostvarenja« (109).

Zadnje poglavlje naslovljeno je »Državni poslovi i rodbinske veze. Nepotizam i sukob interesa u Starom zavjetu«. U tom poglavlju obrađuju se iz biblijske perspektive aktualni problem nepotizma kao vrlo raširenog oblika korupcije u suvremenom hrvatskom društvu. U uvodu autor naglašava da međusobne odnose u Starom zavjetu valja razumjeti u njihovu povijesnom kontekstu. Kao primjer iskorištavanja vlastita službenog položaja u korist rođaka autor najprije govori o Josipu Egipatskom, koji svojem ocu i braći dodjeljuje najbolju zemlju u Egiptu. Za razliku od ostalih Egipćana, oni tu zemlju u vrijeme gladi i zadržavaju. Ta će protekcija za Izraelce rezultirati egipatskim ropstvom: Izraelci će se silno namnožiti, što

će kod Egipćana izazvati strah i u konačnici tlačenje Izraelaca. Slijedi analiza uspona i pada Šaulova štitonoše i nećaka Abnera, koji se pokazuje izuzetno nekompetentan (usp. 1 Sam 26,14.15-16) i bezosjećajan. Najveći dio poglavlja posvećen je primjeru kralja Davida, kojeg je vlastiti sin Abšalom pokušao srušiti s prijestolja. David se pritom našao u sukobu interesa između očinske ljubavi prema sinu i kraljevske dužnosti prema dobru naroda. U čitavoj priči jako važnu ulogu ima Davidov nećak i vojskovođa Joab, koji Davidu i njegovu kraljevstvu više problema stvara nego što ih rješava. David će se ponovno naći u sukobu interesa između očinske ljubavi i kraljevske dužnosti kada nastane borba za njegovo prijestolje između dvojice njegovih sinova Adonije i Salomona. Kao jedini pozitivan primjer miješanja službenog položaja i rodbinske veze autor navodi Nehemiju, koji je upravu Jeruzalema povjerio Hananiji, svome bratu i zapovjedniku tvrđave. Ovdje su negativne posljedice izostale zato jer je Ha-

nanija bio »čovjek povjerenja, koji se bo-
jao Boga kao malo tko« (Neh 7,2). Au-
tor zaključuje da favoriziranje obitelji na
štetu drugih u Starom zavjetu dovodi
do sukoba, mržnje i osvete. Osobno pri-
jateljstvo i rodbinske veze loš su kriterij
za izbor kraljevih povjerenika i pomoć-
nika. Jedini ispravni kriterij su »osob-
ne profesionalne kompetencije i moral-
ne vrline« (126), i to prije svega na razi-
ni osobnog odnosa prema Bogu ('strah
Božji'). »Obnašanje visokih dužnosti u
upravljanju državom mora uključivati i
Onoga koji je 'stvorio sve narode' (usp.
Ps 86,9) i 'vlada nad svime' (Est 8,12s)«
(126).

Knjiga Tarasa Barščevskog naslov-
ljena *Aktualne teme biblijske teologije* po-
kazuje da se u Bibliji, usprkos njezinoj
drevnosti, mogu naći vrlo važni odgo-
vori na mnoga aktualna pitanja. Kao
takva ona je vrijedan doprinos razvo-
ju biblijske teologije na hrvatskom jezič-
nom prostoru i koristan priručnik kako
za profesore i studente tako i za šire čit-
ateljstvo.

Božidar Mrakovčić